

7. Вовчак О. Д. Інвестування: навчальний посібник для вузів / О. Д. Вовчак. – Львів: Новий Світ-2000, 2008. – 543 с.

8. Романова М. М. инвестирование в индустрию туризма в России и других странах // Экономика и современный менеджмент: теория и практика: сб. ст. по матер. XXXIV междунар. науч.-практ. конф. № 2 (34). – Новосибирск: СибАК, 2014.

9. Офіційний сайт Всесвітньої організації подорожей та туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wttc.org/>

10. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>

11. Алексеева Т. І. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку підприємства-суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності / Т. І. Алексеева. Вісник «ХПІ». Фаховий. Збірник наукових праць. Тематичний випуск: серія: «Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства». – Харків: НТУ «ХПІ». – 2013. – № 7 (981). – С. 3-8.

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУЧАСНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТНК

ANALYSIS OF THE FEATURES OF MODERN THEORETICAL CONCEPTS OF THE FORMATION AND FUNCTIONING OF THE TNC

Стаття присвячена необхідності обґрунтування особливості сучасних теоретичних концепцій формування і функціонування транснаціональних корпорацій. Теоретичні концепції згруповані за напрямками дослідження і теоретико-методологічними підходами в чотири групи: теорії ринкової влади, інтернаціоналізації, міжнародної конкурентоспроможності та міжнародного виробництва. Вказується на широке використання еkleктичної теорії ТНК та теоретичних концепцій, які її доповнюють (ОЛІН-концепція). Обґрунтовується поява нових концепцій, таких як податкова і теорія ТНК, яка заснована на знаннях. Робиться висновок про те, що сучасний рівень транснаціоналізації міжнародного виробництва, поява нових форм формування і функціонування ТНК, вимагають розвитку теоретичних концепцій, які дозволяють проводити комплексний аналіз ТНК в розвинених країнах, так країнах, що розвиваються.

Ключові слова: транснаціоналізація, транснаціональні корпорації, ОЛІ-концепція, теорія життєвого циклу товару, інтернаціоналізація.

Статья посвящена необходимости обоснования особенности современных теоретических концепций формирования и функционирования транснациональных корпораций. Теоретические концепции сгруппированы по направлениям исследования и теоретико-методологическим подходам в четыре группы: теории рыночной власти, интернационализации, международной конкурентоспособности и международного производства. Указывается на широкое использование еkleктичной теории ТНК и

дополняющих ее теоретических концепций (ОЛИН-концепция). Обосновывается появление новых концепций, таких как налоговая теория и теория ТНК, основанная на знаниях. В заключении делается вывод о том, что современный уровень транснационализации международного производства, появление новых форм образования и функционирования ТНК, требуют развития теоретических концепций, позволяющих проводить комплексный анализ ТНК как в развитых странах, так и в развивающихся странах. Ключевые слова: транснационализация, транснациональные корпорации, ОЛІ-концепция, теория жизненного цикла товара, интернационализация.

The article is devoted to the need to study the characteristics of modern theoretical concepts of the formation and functioning of the transnational corporations. Theoretical concepts are grouped by areas of research and theoretical and methodological approaches in four groups: market power theory, internationalization, international competitiveness and international production. Specifies the widespread use of the eclectic theory of TNC and its complementary theoretical concepts (OLIN-concept). Substantiates the emergence of new concepts such as tax theory. In conclusion, it is concluded that the current level of transnationalization of international production, the emergence of new forms of education and operation of TNCs, require the development of theoretical concepts to allow a comprehensive analysis of TNCs in developed countries and in developing countries.

Key words: transnationalization, multinational corporations, OLI-concept, the theory of product life cycle, internationalization.

УДК 339

Ткаченко Д.О.

відділ секторальних прогнозів та кон'юнктури ринків
Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України

Постановка проблеми. Наукове дослідження діяльності транснаціональних компаній почалося відносно недавно, з середини 60-х років ХХ сторіччя. До цього періоду фірми, що здійснювали свою економічну діяльність за кордоном називали підприємствами з іноземним інвестиціями, мультитериторі-

альними фірмами та ін. У цей період вчені не займалися дослідженням і обґрунтуванням участі фірм в зарубіжному інвестуванні, міжнародному виробництві, вважалося, що це прерогатива держави.

Значне посилення транснаціоналізації міжнародного виробництва в кінці ХХ – початку ХХІ ст.

зумовили появу та поширення великої кількості різноманітних теоретичних концепцій формування та функціонування транснаціональних корпорацій.

Однак, розширення географії впливу діяльності ТНК, зміна форм їх створення та функціонування, долучення до цього процесу середніх та невеликих фірм, потребує визначення концепцій, які роблять комплексний аналіз особливостей функціонування ТНК не тільки в розвинутих країнах, а й в країнах з перехідною економікою, та країнах, що розвиваються.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Теоретичним засадам формування та функціонування ТНК, особливості їх економічної природи присвячено праці вітчизняних вчених: І. Гладій, В. Карпенко, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, Т. Орехова, В. Рокоча, І. Сорока, Л. Руденко-Сударєва, С. Якубовський та інші. Вагомий внесок щодо розробки та обґрунтування теоретичних підходів до аналізу сутності ТНК зробили зарубіжні вчені: П. Баклі, Р. Вернон, Е. Грехем, Дж. Даннінг, Дж. Йохансон, К. Калотай, М. Кесон, Р. Кейвз, А. Кузнєцов, Дж. Метьюз, Х. Перлмуттер, М. Портер, Я. Ло, Р. Рамамурті, Р. Тунг, С. Хаймер та інші.

Разом з тим, стрімкий розвиток та поширення транснаціоналізаційних процесів змушує продовжувати пошук нових теоретичних концепцій, які пояснюють особливості формування та функціонування сучасних ТНК.

Метою статті є визначення відмінностей та особливостей сучасних теоретичних концепцій формування та функціонування транснаціональних корпорацій.

Виклад основного матеріалу. Активний розвиток ТНК у світовому економічному просторі, стимулював появу значної кількості теоретичних концепцій, що визначили основи функціонування транскордонних компаній.

Загалом, більшість теоретичних концепцій, які узагальнюють закономірності експансії ТНК в світі умовно можна поділити на декілька груп, які представлені в таблиці 1.

Серед перших теоретичних концепцій, стала концепція «ринкової влади» Стівена Хаймера, яка обґрунтувала необхідність розробки нових підходів до аналізу діяльності ТНК (на додаток до вже існуючих класичної і неокласичної теорій міжнародної торгівлі та руху капіталу). Згідно концепції доведено, що ТНК здійснюють прямі іноземні інвестиції, перш за все, для отримання ринкової влади – особливих монополістичних переваг над місцевими конкурентами, а тільки потім – для зменшення витрат на виробництво.

Відповідно до теорії ринкової влади, на ранніх стадіях зростання фірма розширює своє частку на національному ринку шляхом злиття і поглинання, збільшуючи концентрацію виробництва і капіталу. Якщо подальше посилення ринкової влади в своїй

країні стає неможливим (ринку розділений між двома-трьома олігополіями, державне антимонопольне регулювання), фірма інвестує прибуток за кордон, що приводить до аналогічної ситуації на зарубіжних ринках [7, с. 34].

Для забезпечення високої ефективності і прибутковості економічної діяльності фірма повинна постійно розширювати свій контроль на ринку. Однак, відповідно до теорії ринкової влади, після отримання монополістичної влади на ринку, ТНК може збільшувати свої прибутки і без модернізації виробництва, що значно скорочує обсяги довгострокових інвестицій. ТНК виступають суб'єктом ринкової влади, тому що при вкладенні ПІІ материнська фірма здійснює повний контроль над операціями своїх зарубіжних філій з метою збереження монополістичних переваг і домінування на зарубіжних ринках.

Відповідно, теоретична концепція С. Хаймера обґрунтовує ключові мотиви необхідності іноземного інвестування та особливості послаблення конкурентності на ринках в умовах розвитку ТНК.

Іншим напрямком розвитку теорії формування і розвитку ТНК стала теорія інтернаціоналізації, яка пояснювала розвиток міжнародного виробництва з позиції зменшення трансакційних витрат і економії на масштабі виробництва та сфери діяльності. Її представниками були: Е. Пенроуз, О. Вільямсон, М. Кесон, П. Баклі та Р. Кейвз та інші.

Досліджуючи зміни організаційних форм корпорацій в США, О. Вільямсон назвав причиною виникнення ТНК – впровадження організаційних інновацій, метою яких було скорочення трансакційних витрат фірм.

Економію на масштабі сфери діяльності Е. Пенроуз назвав економією зростання, що виникає через незбалансованість зростання фірми, на якій постійно утворюються нові виробничі і фінансові ресурси. Економія від використання цих ресурсів і стає стимулом до розширення сфери діяльності фірми. Вона залежить від специфічного набору виробничих ресурсів, які має в своєму розпорядженні фірма, тому більшість фірм намагаються розширити свою діяльність у тих сферах, у яких технологічні й ринкові фактори є спільними з основним виробництвом фірми. Можливості економії на масштабі сфери діяльності стимулюють перетворення національних компаній на ТНК, які завдяки збільшенню масштабів виробничого процесу та використанню ще незадіяних ресурсів зменшують середні витрати виробництва [6, с. 37].

Важливою складовою теорій інтернаціоналізації – є концепція «мобілізаційних факторів ПІІ» А. Кузнєцова, згідно якої накопичений об'єм іноземних інвестицій (FDI) визначається двома ключовими чинниками: рівень розвитку країни (LEVEL), пов'язаний з наявністю конкурентних переваг ТНК; масштаб економіки країни (SIZE), що

визначає максимально можливий обсяг експорту ПІІ (хоча компанії малих країн зазвичай інтенсивніше залучені в транскордонний рух капіталу в порівнянні з фірмами великих країн) та коефіцієнтом, що характеризує мобілізаційні фактори експорту прямих іноземних інвестицій (М) [2, с. 98].

Доповнює концепцію інтернаціоналізації теорія привласнення, яка ґрунтується на тому, що компанія, яка має конкурентні технологічні переваги, здійснює ПІІ з метою підвищення ефективності використання інновацій та створення нових продуктів. Щоб ефективно використовувати свої технологічні переваги і отримати потенційний дохід, відповідно до теорії привласнення, компанії необхідно встановити власний контроль за виробництвом і бути єдиним власником підприємства.

Прихильники теорії інтернаціоналізації та привласнення вважають, що головною метою інозем-

ного інвестування є не збільшення чи отримання монопольної влади, а підвищення ефективності виробництва усередині ТНК та збереження її технологічного лідерства [6, с. 38].

Концепція міжнародної конкурентоспроможності також пояснює діяльність ТНК. Основою цієї концепції стала модель життєвого циклу продукту Р. Вернона (Vernon R.), яка обґрунтовує закономірність переходу від експорту товарів до перенесення їх виробництва за кордон.

У своїй теорії Р. Вернон (Vernon R.) обґрунтовує напрямки розвитку ТНК, а також альтернативи здійснення ПІІ стосовно етапів життєвого циклу товару [1, с. 28]: Етап I. Інноваційний етап – впровадження. На даному етапі відбувається створення нового продукту і необхідним є залучення висококваліфікованої робочої сили та значних фінансових ресурсів та відбувається монополізація ринку. Етап II. Експорт-

Таблиця 1

Сучасні теоретичні концепції формування та функціонування ТНК

Напрямок досліджень	Теорія / Автор	Суть теорії
Ринкова влада	Теорія ринкової влади фірми (С. Хаймера)	ТНК виступає як суб'єкт ринкової влади. На початкових стадіях розвитку фірма збільшує свою частку на ринку шляхом злиття та поглинання, збільшуючи концентрацію виробництва і капіталу. Досягнув максимальної влади на внутрішньому ринку фірма інвестує прибуток за кордон, де процес повторюється.
	Теорія монополістичних переваг (Ч. Кіндленбергер, Е. Чемберлін)	ТНК використовують недосконалість ринку, маючи переваги щодо факторів виробництва та економії на масштабах та особливий вид конкуренції, виділяючи свій товар в особливу групу шляхом відносно невисоких витрат на рекламу, маркетинг
Інтернаціоналізація	Економія на масштабі сфери діяльності (Е. Пенроуз)	Незбалансований розвиток фірми обумовлює виникнення нових не використаних в даний момент часу виробничих і фінансових ресурсів. Економія від застосування цих ресурсів стимулює розширення сфери діяльності фірми
	Економія на операційних витратах (О. Вільямсон)	ТНК є наслідок серії організаційних нововведень, ціль і результати яких – економія на операційних витратах
	Теорія інтернаціоналізації (П. Баклі, М. Кесон, Дж. Йохансон, А. Рагмен)	Конкурентною перевагою ТНК є їх структура, за якою власні ноу-хау не досяжні конкурентам. Внутрішня структура ТНК розглядається як альтернативний ринок. Значна частина формально міжнародних операцій виступає внутріфірмовими операціями між підрозділами ТНК
	Мобілізаційні фактори ПІІ (А. Кузнецов)	Концепція враховує наявність особливих «мобілізаційних факторів» прямого інвестування, зокрема, регіональної інтеграції
Міжнародна конкурентоспроможність	Модель життєвого циклу товару (Р. Вернон)	На початкової стадії обсяг виробництва збільшується у міру зростання попиту на ринку. Досягнув максимуму, виробництво стабілізується, товар починає морально старіти, що зумовлює зменшення попиту і випуску. Для збереження прибутків ТНК шукає нові ринки збуту, що збільшує життєвий цикл товару
	Синтезована теорія життєвого циклу промислової галузі (Р. Стобоух)	ТНК відображають закономірності розвитку кожної галузі, яка має свій специфічний «життєвий цикл». Обґрунтовує імпортозаміщення структурних підрозділів ТНК, розміщених у різних країнах світу.
	Стадії розвитку ТНК (Р. Рамамурті)	Виділяє три стадії розвитку ТНК: дитинство, юність, зрілість
	Стратегічна теорія ТНК (М. Портер)	Стратегія діяльності ТНК обумовлена наявністю конкурентних переваг
Транснаціоналізація міжнародного виробництва	Еклектична теорія (Дж. Даннінг)	Виокремлення трьох груп факторів (OLI), що визначають транснаціоналізацію та обсяг іноземних активів
	OLIN-концепція (К. Калотай)	Конкретизація еклектичної парадигми – виділення четвертого фактору транснаціоналізації – країни походження ТНК
	LLL-модель Дж. Метьюса	Особливості та умови форсованої транснаціоналізації

Джерело: складено автором за даними [1-12]

ний етап – зростання. Розширення товарних ринків за рахунок позиціонування поза межами країни шляхом експортування, ліцензування та франчайзингу. Етап III. Етап прямих іноземних інвестицій – насичення. Здійснюються прямі іноземні інвестиції та відбувається стандартизація шляхом реалізації ефектів масштабу. Етап IV. Етап реімпорту – стагнація. Через значно менші витрати на виробництво у приймаючій країні зростає актуальність реімпорту товару з неї, що можливо завдяки меншим витратам на виробництво.

Згідно з теорією міжнародної конкурентоспроможності галузі, розвиток ТНК відбувається внаслідок систематичного додавання нових іноземних філій та зростання продажу цих філій на закордонних ринках завдяки використанню технологій і розробок, створених у «материнських» корпораціях. У результаті філії виконують функцію продовження життєвого циклу продукції. Іншими словами. Передача у філію виробництва старого продукту означає одночасний початок життєвого циклу нового продукту, початок нової стадії виробництва в «материнській» корпорації [6, с. 39-40].

Значний розвиток ринків капіталу, технологій і ресурсів, а також новітній рівень міжнародних економічних відносин в 90-х рр. ХХ ст. зумовили появу нової багатофакторної теоретичної концепції ТНК – еkleктичної теорії. Еkleктична теорія це організаційна парадигма, яка включає елементи попередніх економічних теорій, що найбільш адекватно описують різні сторони діяльності ТНК та пояснюють особливості їхньої поведінки на ринках.

Еkleктичну теорію також називають OLI-моделлю, що пояснюється набором трьох типів переваг: оліго- (моно-)полії (O), локалізації (L), інтернаціоналізації (I). Базовими поняттями еkleктичної теорії є переваги власності, переваги інтернаціоналізації та переваги розміщення.

На думку Дж. Даннінг, всі активи фірм можна поділити на видимі (фізичний капітал, гроші) та невидимі (технологія, управлінські навички, знання, маркетинговий досвід тощо). Конкурентні переваги ТНК визначають невидимі (особливі) активи фірми. Їхнє головне достоїнство – здатність до саморозвитку (отримання нових технологій, поліпшення стратегії управління) [6, с. 48; 11, с. 164].

Переваги інтернаціоналізації пов'язані з можливістю отримання більше високих та довгострокових прибутків за допомогою самостійної діяльності на зарубіжному ринку («мажоритарні» філії та філії, що повністю контролюються) порівняно з використанням місцевих дистриб'юторів, ліцензіатів тощо. Переваги розміщення визначають райони, де здійснюється діяльність ТНК. Вони значною мірою пов'язані з розміром ринку, забезпеченістю факторами виробництва, розвитком інфраструктури, інвестиційним кліматом, політичними або соціальними ризиками та ін. [6, с. 48].

Таким чином, конкурентні переваги міжнародного виробництва ТНК пов'язані з особливостями гео економічного положення країни, економічної політики її уряду, ступеня контролю за внутрішньо-фірмовою діяльністю ТНК, галузевими особливостями, та особливостями діяльності кожної фірми.

Еkleктична теорія Дж. Данінга обґрунтовує зв'язок між конкурентними перевагами міжнародного виробництва й політикою країн-експортерів капіталу та країн, що його імпортують, галузями економіки, особливостями конкретної фірми [6, с. 50].

Конкретизація еkleктичної парадигми виступає OLIH-концепція (К. Калотая), в якій виділяється четвертий фактор транснаціоналізації у сучасному світу – країни походження ТНК. Ця концепція доповнює OLI-модель та пояснює поведінку та динаміку розвитку ТНК в країнах, що розвиваються [12, с. 32].

Причини формування та функціонування ТНК, їх активної інвестиційної діяльності за кордоном пояснює «податкова» теорія. Основою цієї теорії є теза про те, що ПІІ є інструментом зменшення податкових відрахувань ТНК.

Актуальною також є концепція LLL-моделі (Дж. Метьюса), згідно якої пояснюються особливості іноземних інвестицій, як нової хвилі форсованої транснаціоналізації, заснованої на «виштовхуючих» факторах. Ключовими важелями виступають зв'язки з іноземними партнерами і отримання ресурсів, навчання для власної модернізації та копіювання технологій [14, с. 21].

Так на думку В. Рокочі, О Плотнікова та В. Новицького, ТНК, використовуючи ПІІ, знижують рівень оподаткування двома способами. Перший – створення виробничої філії в країні з відносно низькими податками. Другий – використання ТНК механізму трансфертного ціноутворення, який дає змогу зареєструвати прибутки в країні з відносно низькими податками [5, с. 95].

Щоб зменшити податок на корпоративний прибуток, філія ТНК в країні з високим рівнем оподаткування може завищити ціну на товари чи послуги, які імпортуються із філії, яка розташована в країні з меншим рівнем оподаткування. Якщо підрозділ ТНК у країні з високим рівнем оподаткування експортує продукцію, то він може здійснювати цю операцію теж через філію, розташовану в країні з меншим рівнем оподаткування. У цьому випадку експортна ціна занижена [5, с. 96].

Таким чином, загальний обсяг податкових відрахувань ТНК буде залежати від того наскільки успішно її філії в країнах з високим рівнем оподаткування зменшать свій прибуток, а філії в країнах з низьким рівнем оподаткування зможуть підвищити свої прибутки.

Перехід найбільш розвинених країн до постіндустріального етапу розвитку зумовив появу теоретичної концепції ТНК, яка заснована на знаннях.

Характерною рисою цієї теоретичної концепції є визнання фактору знань та інновацій як основного чинника перетворення національних фірм у ТНК.

Б. Когут та У. Зандер стверджують, що ТНК є досконалим інститутом, який на відміну від національних компаній, створює знання, поширює і організує їх міжнародний трансферт [13, с. 417].

Дж. Маркузен підкреслює, що міжнародні корпорації – це фірми, які особливо активно використовують капітал-знання, що формується на основі трьох важливих рисах знань як капіталу: 1) послуги знань як капіталу можна легко транспортувати до зарубіжних виробничих підприємств; 2) активи, які засновані на знаннях, характеризуються високою питомою вагою висококваліфікованої праці в виробництві; 3) створити капітал-знання (наприклад, технічні креслення, хімічні формули або репутацію компанії) [4, с. 10].

Варто зазначити, що перевагою та основним мотивом діяльності ТНК на світовому ринку – є акумуляція ними значних фінансових ресурсів, інноваційно-технологічних рішень, що можуть впроваджуватись у виробництво, значного трудових ресурсного потенціалу та можливостей постійного оновлення продукції та послуг, розширення та зміни ринків. Суттєво сприяє поширенню ТНК динамічний розвиток глобальних мереж та інтернет-маркетингових комунікацій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасні теорії формування і функціонування ТНК виникли і набули широкого поширення в кінці ХХ століття. Значне різноманіття теоретичних концепцій ТНК відображає основні напрямки досліджень: теорії ринкової влади, інтернаціоналізації, міжнародної конкурентоспроможності та міжнародного виробництва. Зауважимо, що значне поглиблення транснаціоналізації міжнародного виробництва, долучення до цього процесу середніх фірм, перетворення капіталу-знання в конкурентну перевагу ТНК, змушує шукати нові теоретико-методологічні підходи щодо дослідження діяльності ТНК та обґрунтування нових форм їх формування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вовк С. В. Фінанси інтернаціоналізації діяльності підприємств: Монографія / С. В. Вовк, І. Б. Ава-

несова. За ред. Омельченка В. Я., Куриляк В. Є. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2014. – 208 с.

2. Кузнецов А.В. Інтернаціоналізація російської економіки. Інвестиційний аспект/М.: Ком-Книга, 2007. – 288 с.

3. Рибалко Ю. С. Холістичний підхід еволюційної теорії економіки щодо генезису ТНК/Ю.С.Рибалко//Бізнес-інформ, 2014. – № 2. – С. 23-29.

4. Рогач О.І. Транснаціоналізація світової економіки: переосмислення парадигми / О.І. Рогач // Економіка і управління. – 2014. – № 1. – С. 5-12.

5. Рокоча В. В., Плотніков О. В., Новицький В. Є., Кудирко Л. П. Транснаціональні корпорації: навч. посібник. / В. В. Рокоча, О. В. Плотніков, В. Є. Новицький, Л. П. Кудирко – К.: Таксон, 2001 – 364 с.

6. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності. Навч. посіб. / За ред. Якубовського С. О., Козака Ю. Г., Логвинової Н. С. – 2-ге вид. перероб. та доп.– К.: Центр учбової літератури, 2011. – 472 с.

7. Якубовський С.О., Козак Ю.Г., Савчук О.В. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності: навч. посіб. [Текст] / За ред. С.О. Якубовського, Ю.Г. Козака, Савчук О.В. – К.: ЦНЛ, 2006. – 320 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1371/1.96.Pdf>

8. Buckley P. The Future of Multinational Enterprise / P. Buckley, M. Casson. – London: Macmillan, 1976. – P. 32-66.

9. Buckley P. Internalization Thinking: From the Multinational Enterprise to the Global Factory / P. Buckley // International Business Review. – June, 2009. – Vol. 18. – № 3. – P. 224-235.

10. Dunning J. The Theory of International Production / J. Dunning // International Trade Journal. – 1988. – № 3.

11. Dunning J. The eclectic paradigm as an envelope for economic and business theories of MNE activity / J. Dunning // International Business Review. – 1990. – Vol. 9. – P. 163-190.

12. Kalotay K. The future of Russian outward foreign direct investment and the eclectic paradigm: What changes after the crisis of 2008-2009? / K. Kalotay // Competitio (University of Debrecen), Vol. 9, No. 1. – June 2010, pp. 31-54.

13. Kogut B. Knowledge, market failure and the multinational enterprise: a reply // B. Kogut, U. Zander // Journal of International Business Studies. – 1995. – Vol. 26. – № 2. – P. 417-426.

14. Mathews J. Dragon multinationals: New players in 21st century globalization / J. Mathews // Asia Pacific J Manage. – № 23. – 2006. – P. 5–27.